

Gyorsírás-történet a magyar neveléstudományban

H. Varga Katalin, a Kaposvári Egyetem docense Beszéd- és szövegrögzítés. Történeti áttekintés és helyzetkép című tanulmánykötetében a gyorsírás és ügyviteli szakképzés témakörében eddig megjelent kutatásait, tanulmányait gyűjtötte össze. A szerző fő tézise szerint a gyorsírás modernkori fejlődését leginkább az oktatás, a gazdaság és a politika alrendszerének elvárásai határozták meg.

A tanulmányok interdiszciplináris keretbe ágyazva vizsgálják a gyorsírás és az ügyviteli képzés történetét. Így az értelmezési keretek között megtalálható a nevelés- és művelődéstörténeti, az írástörténeti, a nőtörténeti, a szakképzési és oktatáspolitikai is. A szerző leginkább történeti vonalra fűzi fel kutatásainak ívét. Így a tanulmányok perspektívája a gyorsírás kialakulásától kezdve a magyarországi átvételen keresztül, egészen napjainkig, a bolognai rendszerbe történő integrálódásig tart.

A gyorsírás történetéről általánosan elmondható, hogy a nevelés- és művelődéstörténeti kutatások kevésbé feltárt területe. Felmerül a kérdés, hogy miért nem ágyazódott be jobban ezen vizsgálatok közé, hiszen a nőtörténeti és azon belül is a női foglalkoztatottság szempontjából is releváns jellegű ez a kutatási terület, ráadásul a dualista és a Horthy-korszakban a nők számára felemelkedési lehetőségként jelent meg a gyorsírás tanulásának lehetősége. Ezentúl az oktatási rendszernek ez is olyan szegmense, amelyen jól lehet vizsgálni azt, hogy a társadalom gazdasági és politikai alrendszerei által generált igények mennyire befolyásolták a képzés létrejöttét és változását. H. Varga Katalin könyve ezen a tudományterületen hiánypótló jellegű.

Az Irodai és parlamenti gyorsírók képzése Magyarországon című tanulmány azt vizsgálja, hogy milyen társadalmi változások állnak amögött, hogy míg az 1867/68-as tanévben 480 diák tanult gyorsírást a gimnáziumokban, addig 1935-ben a tanulók

létszáma már 34 236 volt. H. Varga Katalin szerint is a dualizmus idején megindult gazdasági transzformációknak köszönhető, hogy ilyen radikálisan megnőtt a gyorsírást tanulók létszáma. „Néhány évtized alatt ugyanis gyárak, vállalatok, bankok egész sora létesült. Ez az ügyviteli munkák mennyiségének növekedését hozta magával, amelynek kielégítésére egyre több irodai alkalmazottra volt szükség.” (45. o.) Vagyis a dualista korszakban történt gazdasági fellendülés volt a legfőbb oka annak, hogy megnőtt a kereslet az irodai, vállalati gyorsírók iránt. Ezek szerint a gyorsírás munkaerőpiaci felfutásának szervezetszociológiai okai is vannak.

A szerző mellett foglal állást, hogy a gyorsírás történetének három szakasza van. Az első szakasz Kr. e. 350-től Kr. u. 1100-ig tartott, és a görög-római kultúra hagyományai határozták meg leginkább. A második korszak az átmenet korszaka volt, mely 1100-tól 1600-ig tartott. Ekkor igazi gyorsírásról nem beszélhetünk, mert elegendőnek tartották a közírás megrövidítését. A harmadik időszak 1600-tól napjainkig tart: ez a modern gyorsírás kialakulásának és elterjedésének periódusa. Ez az időszak tekinthető a gyorsírás aranykorának. Ekkor leginkább az angol és német kultúrkörhöz tartozó gyorsírás-rendszerek (Taylor-rendszer és a Gabelsberger-rendszer) nevezhetőek Európa-szerte a leginkább használatosnak. Itt is látható az a művelődéstörténeti folyamat, mely szerint a mediterráneum szellemi központjai az idő előrehaladtával háttérbe kerültek, és a német és angol kultúrák lettek az európai

civilizáció kulturális és gazdasági csomópontjai. Megállapítható továbbá, hogy a gyorsírás az európai kultúra olyan vívmánya, amely több, mint ezer éves hagyománnyal rendelkezik. Habermas-i fogalommal élve azt is mondhatjuk, hogy a gyorsírás használatának csúcspontjai mindig kötődtek a „társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozásához”: a sztenográfia – a gyorsírás – mindig akkor élte fénykorát, mikor a társadalmi terek, fórumok megnyíltak, és a polgárok eszmecserét folytattak a politikai és kulturális életről.

Az Irodai és parlamenti gyorsírók képzése Magyarországon című tanulmány szerint a magyarországi gyorsírásról az első adatok 1488–1490-re tehetőek, ugyanis ekkor a Mátyás király udvarában szolgálatot teljesítő pápai követ már használta ezt az írásformát. Azonban ez még latin nyelvű gyorsírás volt. A hazai gyorsírás elterjedésében nagy szerepe volt a reformációnak, mert ekkor a hitvitákat, prédikációkat, zsoltármagyarázatokot már gyorsírásos formában is rögzítették.

Gáti Istvánt (1749–1843) tekinthetjük a magyar nyelvű gyorsírás megalkotójának, aki 1796-ban hozta létre rendszerét. Gyorsíró, szaporairó szisztémája könyv alakban csak 1820-ben jelent meg. Ugyanakkor a modern magyar gyorsírás megteremtője Markovits Iván volt, aki a német Gabelsberger-rendszert ültette át magyarra. Műve tankönyvként 1868-ban jelent meg. A gyorsírás intézményesülésében jelentős eseménynek tekinthető a Szombathy Ignác szerkesztésében 1863-ban megalakuló *Gyorsírászat* című periodika. Érdekes, hogy ekkor Magyarországon két gyorsíró rendszer működött, az előbb említett Gabelsberger-Markovits és a Stolze-Fenyvessy-féle rendszer. A két gyorsírási szisztéma hívei között „harcok” dúltak. A Markovits-féle rendszer szerkezetileg, grafikailag jobban felépített volt, ezért gyorsan elterjedt az egész országban. A magyarországi gyorsírási rendszerek kialakulására a német előzmények voltak leginkább hatással, csakúgy, mint a pedagógia terén vagy más (kulturális) területeken.

A Gyorsírók és gyorsírónők a magyar parlamentben című tanulmány a parlamenti gyorsírás hazai történetét mutatja be. A magyar országgyűlés tanácskozásait 1832 óta napjainkig jegyzik a gyorsírók. Az első két, név szerint ismert gyorsíró Hajnik Károly és Borsos Márton, akik az 1832-es reformországgyűlésen dolgoztak. A 19. század legnagyobb részében a gyorsírást csak férfiak tanulták és használták. A magyar nők a gyorsírást csak az 19–20. század fordulójától gyakorolhatták, de alig 3 évtized elteltével már többségben voltak a női gyorsírók. Ugyanakkor a parlamenti gyorsíroda mint munkahely és a parlamenti gyorsírói munkakör még sokáig elérhetetlen volt számukra. Jelenleg a magyar parlamentben 34 gyorsíró dolgozik, akik közül csak 3 férfi. Ez a

---

A Gyorsírás-tanár-képzés rövid története és Az ügyviteli képzés átalakulása a bolognai kétciklusú képzés alapján című tanulmányok legfőbb megállapítása, hogy a gyorsírás-oktatás kezd eltűnni a képzési rendszerből, csakúgy, mint a gyorsírás októinak a képzése. Ennek egyik oka az, hogy a bolognai rendszerű felsőoktatásban a gyors- és gépírás, illetve az ügyviteli szakos képzés nem válhatott alapképzéssé; az ügyvitel a magyar szak egyik szakiránya lett. Tanárképzés jelenleg sehol nem folyik Magyarországon, mivel a MAB nem akkreditálta a képzést. Az Országos Képzési Jegyzékben is megritkult azoknak az ügyviteli szakmáknak a száma, amelyekben gyorsírást, gépírást tanítanak.

---

társadalmi tény is jól mutatja a gyorsírószakma női túlsúlyát.

A kötet utolsó egységének tanulmányai már nem a 19–20. századi előzményeket vizsgálják, hanem a képzés jelenlegi helyzetét.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a kötet tanulmányainak túlnyomó része a gyorsírás történetének alakulását össztársadalmi (gazdasági, oktatási, politikai) folyamat részeként értelmezi, viszont az utolsó szerkezeti egységnél – amely a jelen helyzetet mutatja be – hiányzik a történeti tanulmányokra oly jellemző komplex szemléletmód. Metodológiájukat tekintve ezen közlemények inkább leíró karakterűek, ennek következtében néhol a magyarázó, értelmező erő háttérbe kerül. Ezért kétségkívül a történeti beágyazottságú vizsgálatokat tekinthetjük a könyv legjobban sikerült írásainak.

H. Varga Katalin jelen tanulmányköte-
te hiánypótló mű, mely a hazai nevelés-
történeti kutatások egyik kevésbé ismert
szegmensét vizsgálja. Jelen könyv a hazai
gyorsírás-történeti kutatások egyik alap-
könyve lehet. A kötet sok új lehetőséget
kínál a neveléstudomány és más tudomá-
nyok számára is, mert a gyorsírás elterje-
désének nemcsak nevelés- és művelődés-
történeti vetülete van, hanem összehason-
lító neveléstudományi és akár (szervezet)
szociológiai is. Remélhetőleg a tudomá-
nyos közösséget további kutatások felé
inspirálja.

H. Varga Katalin (2011): *Beszéd és szövegértés. Tör-
téneti áttekintés és helyzetkép.* Kaposvár.

Darvai Tibor